

С.О. КЛИМОВА, канд. екон. наук., доц., НТУ «ХП»

АНАЛІЗ ПЕРСПЕКТИВ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглядаються перспективи кооперації українських і польських промислових підприємств. Оцінюються найбільш привабливі галузі промисловості з точки зору можливого співробітництва. Аналізується доцільність кооперації шляхом зіставлення швидкостей зміни середніх одноразових витрат (витрат, що мають інноваційний характер) і середніх умовно-постійних витрат (витрат, що не мають інноваційного характеру).

Ключові слова: кооперація, промислові підприємства, ефект масштабу виробництва, середні одноразові витрати, середні умовно-постійні витрати, конкурентоспроможність підприємств.

Вступ. Об'єктивний процес інтеграції української економіки до економіки країн ЄС висуває на перший план питання збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних промислових підприємств. Промисловий сектор, який є первинною ланкою виробничої сфери, відіграє найважливішу роль у процесі формування конкурентоспроможності національної економіки. На цей час вітчизняна промисловість зазнає багато проблем, які пов'язані з переорієнтацією промислових підприємств з російського ринку на ринки інших країн світу. Внаслідок цього спостерігається значне падіння експорту товарів українських промислових підприємств, що негативно впливає на динаміку ВВП країни. Більшість промислових підприємств, які мають можливість швидкого пристосування своїх виробничих потужностей для потреб країн Заходу, активно шукають там партнерів та ринки збуту.

Україна і Польща за більшістю соціально-демографічних показників є найбільш близькими країнами порівняно з іншими країнами Європи. Є також багато спільних проблем і у промисловому секторі наших країн.

Так, ВПК Польщі знаходиться на черговому етапі реорганізації, основна мета якої – забезпечення військових підприємств достатньою кількістю державних замовлень, збереження виробничої бази, підвищення конкурентоспроможності продукції на міжнародній арені, залучення кваліфікованих кадрів для виробництва озброєнь і військової техніки. Авіаційна промисловість Польщі – одна з найбільш розвинених галузей польського ВПК, основу якої складають підприємства компаній "ПЗЛ Мелець", "ПЗЛ-Свіднік" і "Варшава-Окенче".

Фармацевтична промисловість є дуже важливою галуззю польської економіки. Згідно з аналізом, проведеним PMR (консалтинговою компанією, що спеціалізується на маркетинговому дослідженні ринку) і описаному в

© С.О. Климова, 2015

звіті «Субпідрядні роботи у фармацевтичній галузі і джерело активних фармацевтичних інгредієнтів у Центральній та Східній Європі», найпривабливішими країнами в регіоні для партнерства у субпідрядних роботах (аутсорсингу) та пошуку джерел активних фармацевтичних інгредієнтів є Чеська Республіка та Польща. Одним з основних переваг регіону Центральної та Східної Європи в цілому, яке ставить його вище Китаю та Індії, є низький ступінь фальсифікації, яка зводиться до мінімуму під впливом законодавства ЄС [1].

На наш погляд, вищенаведені галузі промисловості є найбільш привабливими з точки зору співробітництва українсько-польських промислових підприємств. Кооперація українсько-польських промислових підприємств сприятиме поліпшенню структури їхніх витрат, зміцнить певні сектори промисловості обох країн та підвищить їх конкурентоспроможність на європейському ринку. Не обов'язково кооперація передбачається тільки між великими чи середніми підприємствами. Не виключається можливість співробітництва великих підприємств з малими на умовах підряду та субпідряду, лізингу, франчайзингу та венчурними малими підприємствами. Економічний ефект обома країнами може бути досягнутий за рахунок економії на масштабі виробництва.

Аналіз останніх досліджень і літератури. Питаннями економії на масштабах виробництва, становлення і розвитку великих підприємств займався відомий американський вчений А.Д.Чандлер. Він вважав, що «економія на масштабах виробництва залежить одночасно від трьох складових: від розмірів підприємства, його виробничих потужностей і від швидкості – інтенсивності, з яким ці потужності використовуються» [2]. Концепція Чандлера щодо витрат у короткостроковому і довгостроковому періодах багато в чому відрізняється від класичної теорії. На думку автора, стандартна теорія, виходить з того, що в довгостроковому періоді не існує постійних витрат, а, отже, при зростанні розмірів підприємства не може бути і їхнього зниження в розрахунку на одиницю продукції. Вона стверджує, що середні постійні витрати знижуються по мірі зростання ступеню завантаження підприємства, але не реагують на зміну розмірів фірми. Таким чином, дана теорія не вбачає у збільшенні розмірів підприємств можливості зниження середніх постійних витрат і на основі цього, переваг великих підприємств. Чандлер пов'язує зниження середніх загальних витрат саме з ростом підприємства, але за умови достатнього завантаження його виробничих потужностей. Він намагається пояснити феномен великого підприємства існуванням постійних витрат саме в довгостроковому періоді (або, так званих, квазі - постійних витрат).

В подальшому його концепцію розвив російський вчений А. Юданов [3], який запропонував своє трактування «квазі-постійних» витрат, як одноразових витрат, що мають переважно інноваційну спрямованість. У своїх дослідженнях А. Юданов зробив припущення про неіснування

негативного ефекту масштабів виробництва в силу випередження темпів зниження чандлеровських «квазі-постійних» витрат над темпами зміни всіх інших витрат.

Метою статті є аналіз доцільності кооперації українсько-польських промислових підприємств на підставі зіставлення швидкостей змін середніх одноразових та середніх умовно-постійних витрат відповідних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. На відміну від класичної концепції теорії витрат та з урахуванням чандлеровської концепції, усі витрати ми пропонуємо поділити на:

1. Одноразові витрати (ОС) — це ті витрати, що припускають інтенсивний характер розширення виробництва. Вони містять у собі: проведення НДДКР, придбання і впровадження нових технологій, нового обладнання, що дозволяє знизити собівартість виробів, застосування більш ефективних систем в області маркетингу, менеджменту і фінансів. Чим вище швидкість їхнього розподілу на обсязі випуску, тим більш значні вкладення підприємства в нові технології.

2. Змінні витрати (VC) — це ті витрати, що змінюються прямо пропорційно зміні кількості продукції. Це витрати на сировину, необхідну у виробничому процесі, комплектуючі вироби і напівфабрикати, енергію, паливо на технічні цілі.

3. Постійні витрати (FC_к) — це фіксовані витрати, що не залежать від обсягу випуску продукції (оренда приміщень, комунальні платежі, амортизаційні витрати, якщо вони не відносяться до нових технологій, заробітна плата АУП та інші фіксовані у визначений відрізок часу витрати). Дані витрати характерні для короткострокового періоду.

4. Умовно-постійні витрати (FC) — постійні витрати, що змінюються та характерні для середньострокового і довгострокового періоду. При цьому їх зміна носить екстенсивний характер (не пов'язана із застосуванням нових технологій). До них відносяться: позавиробничі витрати (витрати на підтримку складів, представницькі витрати, заробітна плата позавиробничих працівників, збут, реклама, тощо); витрати на управління (оплата послуг зв'язку, обчислювальних центрів, оплата консультаційних, аудиторських, інформаційних послуг, утримання і обслуговування технічних засобів управління, утримання працівників управлінського апарату, експлуатаційні витрати по утриманню будинків, споруд, витрати на відрядження та інше); виробничі витрати (витрати на утримання і експлуатацію устаткування, утримання лабораторій, знос оснащення й інструментів спеціального призначення, втрати від технічно неминучого браку, витрати на гарантійний ремонт, тощо). Тобто умовно-постійні витрати містять у собі ті витрати, що не відносяться до змінних й одноразових.

5. Умовно-одноразові витрати — одноразові витрати, що змінюються у довгостроковому періоді. При цьому їх зміна носить інтенсивний характер (пов'язаний з відновленням технологій).

Оцінка доцільності кооперації українських і польських промислових підприємств повинна здійснюватися за допомогою зіставлення швидкостей зміни витрат, що мають і не мають інноваційного характеру. При цьому, кооперація буде доцільна лише в тому випадку, коли підприємства обох країн перебуватимуть на відрізку позитивної віддачі від росту масштабів виробництва.

Отже необхідно проаналізувати швидкості змін відповідних витрат для кожного підприємства зокрема (в умовах відсутності кооперації), а також за умовою їхнього співробітництва. Це дозволить визначати економічні резерви, якими згодом підприємства зможуть скористатися. Чим ближча поточна структура швидкостей зміни середніх одноразових і середніх умовно-постійних витрат до оптимальної, тим більш ефективна буде кооперація підприємств.

Підприємство завжди буде перебувати на відрізку позитивної віддачі від росту масштабів виробництва (АТС завжди будуть знижуватися), якщо $0 < (MAOC/MAFC) < -1$, де MAOC – це граничні середні одноразові витрати, MAFC – це граничні середні постійні витрати. При цьому якщо швидкість зниження AOC (середніх одноразових витрат) більша за швидкість зниження AFC (середніх умовно-постійних витрат), то дане співвідношення буде перебувати в інтервалі $(1; +\infty)$. Підприємствам слід нарощувати обсяги виробництва [4].

Якщо ж швидкість зниження AOC менша за швидкість зниження AFC, то дане співвідношення буде перебувати в інтервалі $(0; 1]$. Підприємствам необхідно інтенсивно оновлювати технологічну базу. Можливі спільні проекти з залученням науково-дослідних інститутів та венчурних підприємств.

Якщо швидкість зниження AOC більша за швидкість зростання AFC, то співвідношення MAOC до MAFC буде перебувати в інтервалі $[-1; -\infty]$. Однак одноразові вкладення не роблять впливу на зниження умовно-постійних витрат. Або цей вплив компенсується іншими факторами, які приводять до зростання AFC. Підприємствам в цьому випадку необхідно знизити AFC, попередньо проаналізувавши причини їхнього росту, а також провести модернізацію технології (можливо вже існуючої, оскільки зростання AFC незначне).

Кооперація не є доцільна в тому випадку, коли швидкість зниження AOC дорівнює швидкості росту AFC. Підприємства в цьому разі перебуватимуть на ділянці постійної віддачі від росту масштабів виробництва (вичерпані резерви зростання). Також не буде доцільна кооперація, якщо швидкість зниження AOC менша за швидкість росту AFC. В даному разі підприємствам необхідно скорочувати активи, кардинально оновлювати технологічну базу, знижувати AFC. Це найбільш несприятливий варіант для підприємств. Вони перебуватимуть на ділянці росту витрат від росту масштабів виробництва.

Всі перераховані вище співвідношення наведені на рисунку 1.

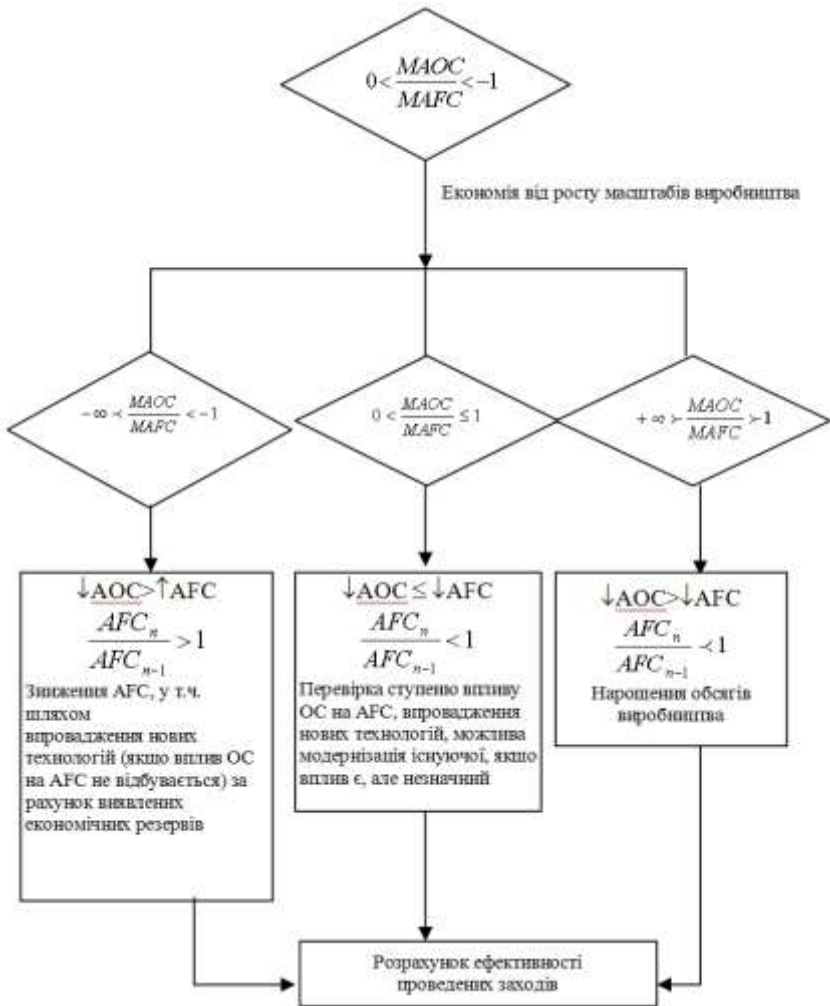

Рис. 1 - Варіанти співвідношення швидкостей зростання (зниження) середніх одноразових і середніх умовно-постійних витрат підприємств

Висновки. Проведене дослідження показало, що кооперація українсько-польських підприємств може мати великий потенціал і здатна підвищити конкурентоспроможність промислового сектору обох країн. Для аналізу доцільності кооперації було запропоновано зіставлення швидкостей зміни

середніх одноразових витрат (витрат, що мають інноваційний характер) і середніх умовно-постійних витрат (витрат, що не мають інноваційного характеру). Отже кооперація може бути доцільною лише у тому випадку, коли $0 < (MAOC / MAFC) < -1$. Це означає, що підприємства знаходяться на відрізку позитивної віддачі від росту масштабів виробництва і мають значний потенціал для співпраці. У випадку, коли $(MAOC / MAFC) = -1$, або $0 > (MAOC / MAFC) > -1$, підприємства перебуватимуть або на відрізку постійної, або негативної віддачі від росту обсягів виробництва. У даному випадку співпраця не буде доцільною.

Проведення ефективної інноваційної політики за умовами кооперації дасть можливість підприємствам краще задіяти існуючі економічні резерви, не допустити негативного ефекту росту масштабів виробництва й знизити загальні витрати на одиницю продукції.

Список літератури. 1. Фармацевтические рынки европейских соседей Украины // www.provisor.com.ua/archive/2010/№13/farm_1310.php. 2. Chandler A. D. Jr The Visible Hand. The Managerial Revolution in American Business. Cambridge. Mass., 1977. P.281-283. 3. Юданов А. Ю. История и теория большого предприятия // Международная экономика и международные отношения. - 2001. - №7 с.23-33. 4. Клымова С.О. Роль квази-постійних витрат у розвитку великих промислових підприємств // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2006. – №41. – С.10-13.

Bibliography (transliterated): 1. *Farmaceuticheskie rynki evropejskikh sosedej Ukrainy* // www.provisor.com.ua/archive/2010/№13/farm_1310.php. 2. Chandler A. D. Jr The Visible Hand. The Managerial Revolution in American Business. Cambridge. Mass., 1977. P.281-283. 3. Judanov A. Ju. *Istorija i teorija bol'shogo predprijatija* // *Mezhdunarodnaja jekonomika i mezhdunarodnye otnoshenija*. - 2001. - No 7 P.23-33. 4. Klymova S.O. *Rol' kvazi-postojnih vitrat u rozvytku velikih promislovih pidpriemstv* // *Visnik Nacional'nogo tehničnogo universitetu «Harkivs'kij politehničnij institut»*. *Tehničnij progres i efektyvnist' virobnictva*. – Kharkiv: NTU “KhPI”. – 2006. – No 41. – P.10-13.

Надійшла (received) 25.03.2015